

Literatūra • menas • mokslas

DRAUGAS — šeštadienis priedas

1999 m. liepos 3 d.

Nr. 129 (27)

Saturday supplement July 3, 1999

No. 129 (27)

Modernaus meno burtai

Balys Auginas

Humoreska

Neseniai ir mes išgyvenome kelias kultūringas ir pakilius džiaugsmo dienas. Ir beveik visi (ligi kūdikių imtinai) suguzėjo į meno parodą. Pamatyti ne bet kokį meną, o tą neapčiuopiamą. Atsąjį, kaip dabar įprasta vadinti. Žodžiu — paties modernišiausio.

Kąkada spaudoje buvome skaitę apie pustrėčių metų amžiaus dailininko atsąjinę parodą. Stebėjomes. Iš kur tam, vos tik iš vystyklų išlindusiam, margapilviui, talentas atsirado? Ir dargi modernus: abstraktiems, nekasdieniams dalykams!

Bėdulis, atsimenu, tada ir sako: „Anava, kaip tas talentingas geltonsnapis skuba gyventi. Palauktų, bent kol usų daigai ims apsirėkšti. Kol talentas bent patyrimu apžels. O dabar — toks ten ir menas... Tikriausiai tik pentardos kiaušinio lukštas!“

Ir tu man šitaip pasitaikyk! Netrukus po to nuosprendžio atsiranda pas mus toks jau barzdotas talentas. Ir čia pat, mūsų panosėje, išsata viešumon savo kūrinius.

Anądien man skambina bičiulis Bėdulis:

— Ar kartais neketini pakelt sparnų į parodą? — Ir aiškina visas jam žinomas smulkmenas. — Girdi, rengia ją iš kažkur atvykęs prašalaitis menininkas. Žinoma, su bendruomeninių organizacijų pagalba. O pats, žinotumėi, toks jau pasiaušęs ir barzdotas — tikrais neeiliniais gabumais apžėles...

Bėdulis — ne melagis. Kultūringas ir šviesus žmogus. Ir ne šviečiantis plikė, didingai nusitęsusi išmintimi į pat pakaušį, daro jį kultūringu, bet toji maloni dvasios šiluma, kuri sruvena iš jo žemaitiškos sielos. Pažįstu jį seniai. Didelis poezijos gerbėjas. Kai nusiraubia keletą „pirščiukų“ — įkvėpimo potvynis prasiveržia. Tamošių Bekepurį užsimerkęs visą išstisai išpleškina. Ir žmona inteligentė — didelė meno ir muzikos mecenatė.

O aš pats — skaitau misterijas. Mėgstu paslaptingas žodynų istorijas televizijoje. Dievinu Edgar Alan Poe. Kodėl, manau, sau neleisti turėti

malonumą? Užėiti ir man į abstrakcinio meno parodą padilginti nervų?

Ir atskambinu Bėduliui savo sutikimą.

Mus pasitinka nekasdieniška išsipustiusios sienos, mirguliuojančios įvairiaspalvėm dėmėm. Tarsi kas būtų nerūpestingai paliejęs dažus. Parodos tvarkytojai sudarė kiek gerėlesnį vaizdą. Sakytume, išauklėtų, orių asmenybių išpūdi: mandagiai ant pirštų galų stypčiodami, jie man priminė angliškose filmuose matytus kadrus.

Ir kai mano bičiulis neatsargiai, nors ir labai nuoširdžiai, nusičiaudi — visi lankytojai, sopulio pilnais veidais, atsivėnia į jį, neabejotinai papeikimo žvilgančiu.

O nuosava žmona, kuri turi nepaprastai didelį talentą neprasyta viešai reikšti savo nuomonę, ir šį kartą nesulaiko, nepateikdama šilto priitarimo:

— Eik jau, Albinai! Nebūk meška. Visi, kaip stabo ištišti, žiopsa į mus. Nagi, ar tu jau atrafai, kaip geroji meniškoji draugijoj elgtis? Juk galėjai bemaž visą meną nuo sienų nupūsti!

Taciau mano bičiulio taip greit nenuginkluosite! Ne iš tų silpnųjų jisai!

— Va, Inute, tu geriau pažiūrėk į tas pakabintas kelnes ant sienos...

— Kokias kelnes? — mudu su Albino patiuke budriai įtempame akis.

— Gi, va, aiškiai nupieštos kelnes. Ir dar naujai suglaiskytos — durdamas rodomoju ir pakabintą meno kūrinių paaiškina bičiulis.

Iš tikrųjų — iš pirmo žvilgsnio kažkas panašaus sušmėkščioja akyse. Lyg ir primena kelnes.

Betgi Albino žmona suabejoja:

— Kazin jau... Tik negali būti... — Netiki ji. — Negi toks garsus dailininkas pieštų paprastas kelnes? Juk čia ne realistinė paroda, o abstrakcinio meno. Vadinasi, nekasdieniškus dalykus išvysime.

Ir ponias suraukia savo patyrimus antakius. Stengiasi atspėti paveiklo idėją.

O Albinas, užsispyrusio žemaičio kruopštumu, ir šiaip galvą kreipia, ir taip. Ir iš apatios pasilenkęs į paveiklą pasižiūri:

— Gal tos kelnes ir nekasdieniškos, vėlns zin. Petnešų ir diržo nematau. O gal tai golfo kelnės, a? Kaip manai?

Ir apjuosęs nosį akiniais, pasineria aiškintis į katalogą. Ieško kelnių pavadinimo.

— Kooo-mpoo-ziici-ja, — švelniu subtilumu, nudžiugęs išsilebizavoja.

— Matai, ne kelnes, — pradžinga ir mūsų ponias.

— Na, bet sakyt tu man, kas gi čia iš tikrųjų būtų? — vis dar neatsikvošėdamas Albinas kreipiasi į mane.

Bet ir aš pats nesuvokiu, kaip iš tų meniškų džiuglių išbristi.

— Aišku kas, — sakau, — gi parašyta: kompozicija.

Tik ponias viskas, atrodo, paprasta.

Na, žinoma, čia kompozicija. Ek, jūs, neišmanėliai. Ir kaip originalu dargi. Kokie šešėliai. Ir atšėšėliai. Originalus temos pasirinkimas! Savitas formų traktavimas.

O Albino veido išraiška, kaip praskydusio kiaušinio.

— Aaa? Negi tau, Inute, aišku? — stebis jis.

Nustembu ir aš:

— Ponia, meną išguldo kaip žinov! Taip ir jauti meno kritiko pastabumą! Mums, vyrams, čia kelnės vaidenasi, o tamstai ir forma, ir atlikimas, ir tematika pro jas švyti.

Bėdulieneš skruostuose blykstelė žaros.

— Matote, — ji kukliai pripasijaužia, — aš visada skaitau meno parodų aprašymus ir įvertinimus. Taip ir išsigyjamas meno skonio pajautimas.

Slenkame pasieniais toliau. Bėdulis jau nebebedo pirštais paveiklų. Atidavęs katalogą žmonai, leidžia pirmą jai atpažinti paveiklus. Pasirodo, be katalogo šitame abstrakciname atsąjime žmogus esi visiškai be galvos. Prašleivotum ir pro savo tikro tėvo portretą jo neatpažint!

O mūsų kritikė, matau, ne pėscia. Pirmą žvilgtį į katalogą, tik paskui, — radusi paveiklo numerį ir pavadinimą, dėsto savo išmintį.

— Štai, keturiasdešimt pirmas... Aha, štai šis. „Užburta miške“. Žiūrėkite kokios dieviškos, skaidrios spalvos. Tai ne paveikslas, sakytumėi, o kerai. Meno magija.

Kantriai išklauses, Albinas pokšdamas kimba už savosios žodžių:

— Inute, kad tu irgi. Gi čia jokio miško nėra. Tik dėmių prišlakstyta. Lyg kas rašalą būtų paliejęs. Ir ištaškęs visur. Atsimenu, kartą panašiai ir su manim nutiko mokykloje. Paliejau ant savo rašomojo. Ir žinau, kas išėjo? Nagi, kiškis.

Mūsų vadovė užsilepėjo rūstumu:

— Aš negaliu suprasti, kokie jūs realistai! Ligi pat nuogiausio stuburkaulio! Jokio poetiško nusiteikimo, fantazijos — ne kruoplytės! Argi bereikia

Medžių pinklės. Nuotr. V. Kelero

čia miško, jei pats susidarai miško nuotaiką?

Bet Albinas ima kaisti. Jis mėgsta nuoširdžiais žodžiais pasisvaidyti. Įrodyti savo žemaitišką teisybę.

— Nieko tu, Inute, nežinai. Tu gi mieste užaugusi. Jei nėra medžių, tai koks tau gali būti miškas? Aš čia padorau skynimo nesudaryčiau.

— Dėl to, kad tu ne menininkas — stengiasi priblokšti gyvenimo draugė. — O iš kur tu ištraukei, kad jis užburtas, o ne degantis? Juk čia pakankamai ugnies! Raudonų taškų ir rutuliukų iki valiai pripiežta. Man tai jau, ponuliuk, prašau aiškiai taškyti. Jei nupiešta antis — tai matau, kad antis. O ne koks kralikas, sakytum. Ir dar užburtas.

Apie mus suplūsta ir daugiau liaudies. Matyt, išgirdę ponios aiškinimus ir kais-tancius meno debatus. Žinia, kiekvienam smalsu išgirsti žinovo nuomonę. Glaustis prie nusimanancio skverno ir išsikibus jo laikytis. Na, o juk nedaug dar kas nutuokia apie dar visai nežinomą naująjį meną.

Matau, Bėdulo žmonelės skrybėlaitė virstelėjo ant dešinio šono. Na, manau sau, laikykimės — bus audra!

Taciau ji tebegyvena taikingo meno koegzistencija.

Atsidustu. Kaip gražu, kai žmonės meną skaito, kaip at-verstą knygą!

— Ir iš kur tiek vaizduotės pas poniją? Atrodo, kad tamstai šis atsąjusis menas nėra per kiečiausias riešutas? Ak, meno paslaptys tamstai tik gryni niekai! — Šukteliu, entuziazmo bangos užpiltas.

— Ak, ponai, — pakėlė mūsų aiškintoja savo rankutę su tviskančių deimantų žiedais, — prie meno reikia eiti atvira širdimi, palaipsniui jį pažinti, stengtis išgyventi kartu su dailininku, pajusti, ką kūrėjas jautė kurdamas...

Nuo kūrybinio darbo mus šurkščiausiai nutraukia iš-

menas yra — anot Foersterio — geriausia auklėjimo priemonė. Taigi ir nutarėm pirkti, kad būtų vaikų kuo pagąsdinti. Gi negali vaiko mušti, taigi čia menas bus vietoj diržiuko, taip sakant... Bet atsiprašome, skubame, kad kas susigundęs pirma mūsų to šedevriuko nenupirktų...

Ir pakniopstom linktelėję, prasmego minioj.

Mudu su Bėduliu taip ir likome bežadziai. — Ir kūdikius, žalčiai, atsigabeno, — atsikvošėjęs nirsta Albinas. Patys nesuprantam to užburto meno, tai kam dar mazutėlius į nuomarį varyti!

Apsukam dar vieną ratą per kupinas meno menes. Stengiamės pagauti „daiktų dvasią“. Vėl apžiūrėjam visus paveiklus. Rūpestingai visus dėmes, figūras, brūkšnius, suteptimus, apšlakstymus, tep-tukų nuvalymus, vingių vingius. Visus tuos paslaptingus velniazenklus, anot Albino. Ieškome meno, tarsi viduramžių alchemikai. Tik jie ieškojo to paslaptingo „filosofinio akmens“, o mes ieškome ir iš paskutiniųjų stengiamės surasti „filosofinę meno tiesą“.

Ir keista — juo daugiau trokštame perprasti meną, tuo labiau jis mums grimsta į miglas. Pagaliau ir prakaitas ima sunktis.

— Jau mano kaflis sušlapo nuo to akių monijimo, nuo visos tos mistikos, — sudejuoja Bėdulis su tokia liudna išraiška veide. Net man jo pagailo. Ir dairosi žmonos.

Ją surandam susitaršiusiu kuodu. Bemosisukojančią, suplukusią ir dar tebaiškinančią tamsiai liaudžiai. Tokiai pat, kaip mudu.

— Ir todėl, kai žiūrime į šį naująjį meną, nenorom pakyla dvasia. Jis verčia mus kentėti, nes tose neatpažintose formose gyvena menininko siela, negyvos formos tragiškai prabyta į mus...

Akiniuotas visuomenės viršūnių atstovas nemandagiai ir karingai stukteli mus alkūne. Jis vedasi barzdota jaunuoli. — Dėmesio, gerbiamieji. Leiskite jums pristatyti mūsų genialųjį. Gal maestro malonekite keletą meniškų žodžių?

Dailininkas kukliai barzdoje paslepia šypseną.

— Koks mano kūriny tamstoms geriausiai patinka? — susikišdamas rankas į kišenes, prasizergęs klausia.

Mudviejų nuostabai, Albino kritikė staiga už visą miniją pasiaukuoja, nelyginant kokios solistė, skambančiu varpeliu maloniai pakutena menininko paširdį:

— Štai, mielas dailininke, kūriny, kuris verčia mane, ir

manau, visus čia esančius, išgyventi aibę jaudinančių minčių. Visą skalę jausmų. Sukrečia sielą ir atskleidžia kūrėjo turtingą vidaus pasaulį. Štai jūsų „Vakaras“. Rausva deganti žemė. Tamsus dangus. Medžių ištiestos rankos. Maldaujantios...

Tą akimirka įvyksta kažkas šurpiai nemėniska. Dailininkas parausta. Žengia atakupstas nuo savo paveiklo. „Negi, kaip tam liaudies pasakų katinui būtų kopūstlapis ant uodegos užkrięs?“ — Dūmoju sau nesusingaudydamas. O dailininkas puola vėl atgal prie paveiklo.

— Griūna menas — ne kitaip, šnibžda man į ausį Albinas.

— Kuris asilas pakabino, išdrįsęs išniekinti mano kūrinių? Įžulumas! Pakabinti ap-verstą?

Mus, paprastus mirtinguosius, prislegę klaiki tyła. Vadinasi, ne juokais menas aukštyn kojom sėstelėjo!

Ir atvertęs atgal paveiklą, barzdotas kūrėjas piktokai tarė: — Kas jums sake, ponias, kad žemė dega? Aš čia pavaiždauvau jūrą. Ir ne dangus, bet pragaras. Ir ne medžiai, o mirusių šešėliai. Kenciančios dvasios, vadinasi.

— Bet... bet, dailininke, — mikčiojo suglumusi mūsų meno žinovė, — kataloge pasakytą aiškiai, kad tai „Vakaras“...

Dailininkas plėste išplėšia iš jos rankų katalogą.

— Melas! Visur klaidos ir nerūpestingumas! Aiški klaidada. Korektūros, ponai, šis mano kūriny vadinasi „Velinienės pragare“.

Žvilgturiu į akinuotą visuomenės viršūnę, kurio neatsakinga veikla klaidina liaudį. Tai jo čia privelta tiek organizacinių nesuspriptomų! O jis stovi nejudrus, pilksvai baltas, tarsi nulietas stulpas. Jei-gu būtų menininkas — pasakytumėi — kaip „obeliskas“.

Albino žmona — nebūtų Bėduliene. Kai reikia — ji geba panaudoti tą „moterišką šeštąjį jausmą“. Iš kiekvienos bėdos ji išsisuka.

— O gal geriau pavadin-tume „Velinių vakaras pragare“? Kaip manote? Ir skamba poetiškiau. Ir čia yra užtenkamai vakaro žarų — štai, rusva spalva. Ir to vaiduokliško pilkumo. Ir štai, dervos tamsumo. Ir kenciančio kontrasto, išsiliejancio gedu-lingu liūdnumu.

I apstulbusio dailininko barzdą ima grįžti gyvybė. Ir jis iškilmingai viešai paskelbia:

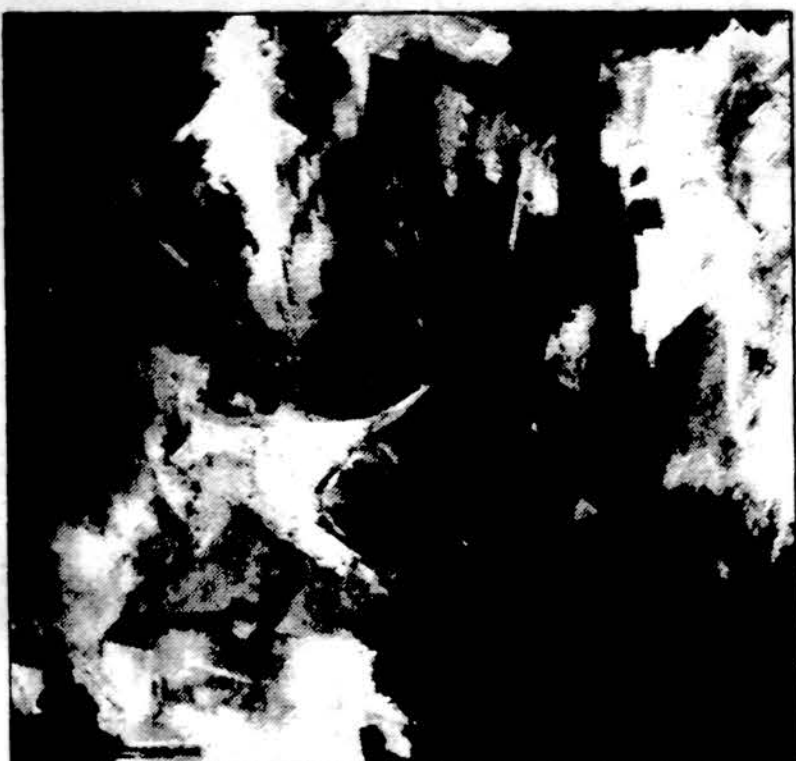
— Ponios prašomas, sutinku šį kūrinių pavadinimą „Velinių vakaras pragare“...

Tai buvo ištarta tokiu genia-liu balsu, tartum dailininkas būtų padaręs didžiausią pas-lauką visai lietuviškai di-dziajai bendruomenei.

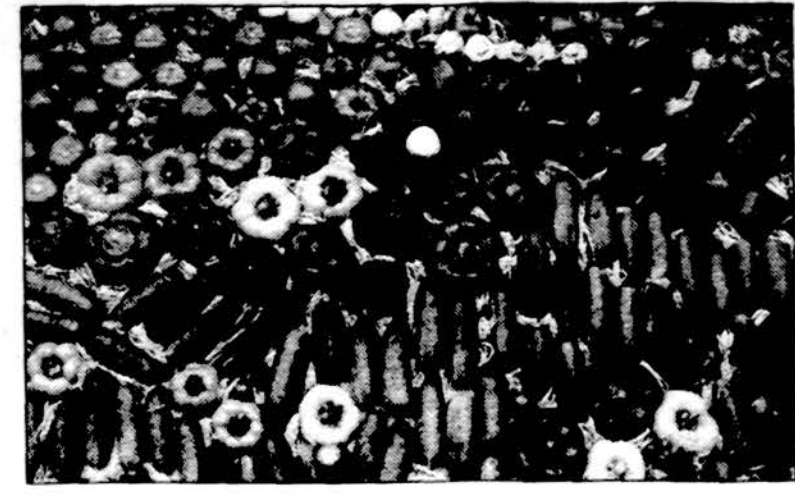
— Įdomu, ką ponias pasakytų apie mano paskutinį kūrinių „Atomiskąją Madoną“?

Ir pilnas kūrybinio veržlumo, dailininkas iš pat mirtingos minios panosės pa-veržęs mūsų vienintelį meno švyturį, nusiveda Albino mo-terį antrojo pusen — į kitą meną, prie kito savo genialaus kūrinio.

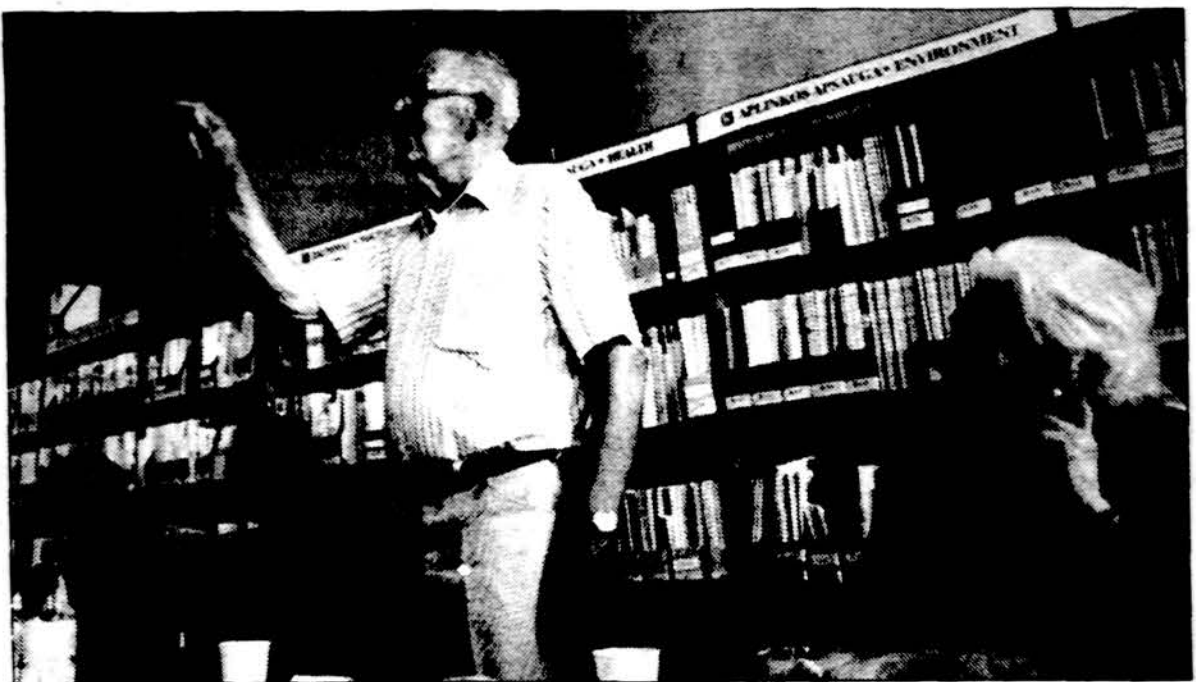
O mudu su Bėduliu taip ir paliekame už abstrakcinio meno ribų...

Iš dail. Juozo Bagdono kūrybos.

Gamtos Natūrmortas. Nuotr. Eltos

Aptariant prof. A. Damušio knyga M. Mažvydo bibliotekoje Vilniuje. Iš kairės: „Dienovidžio“ redaktorė A. Žemaitytė, Pasaulio lietuvių bendruomenės atstovas Lietuvoje G. Žemkalnis, prof. A. Damušis ir J. Damušienė.

Adolfo Damušio knygos sutiktuvės Vilniuje

Algimantas A. Naujokaitis

Lietuvą pasiekė keli ryšuliai į Laisvę fondo ir Lietuvių fondo paremtos, Čikagoje anglų kalba išleistos, prof. Adolfo Damušio knygos *Lithuania Against Soviet and Nazi Aggression*. Vilniuje, Martyno Mažvydo bibliotekoje, įvyko šios knygos sutiktuvės. Be paties autoriaus ir jo žmonos Jadvygos, susirinko gausus būrys vilniečių — pasipriešinimo prieš sovietinę ir nacištinę okupaciją dalyvių, istorikų, kultūrininkų, net Seimo narių. Mačiau nemažą būrelį Vilniuje besisvečiuojančių užsienio lietuvių, tarp jų A. Damušio bendražygius, frontininkus — Stasį Dziugą, Vytautą Majauską.

Supažindindamas su prof. A. Damušio knyga, Pasaulio lietuvių Bendruomenės atstovas — Gabrielis Žemkalnis pabrėžė, kad tai kondensuota dviejų okupacijų laikotarpio Lietuvos istorija.

— Knyga parašyta įdomiai ir patraukliai, joje pateikta daug mažai žinomų arba visai nežinomų to laikotarpio reiškinį ir faktų. Mat pats autorius buvo tų įvykių dalyvis ir liudininkas, — kalbėjo J. Žemkalnis. Pradėjus skaityti knygą, jos nepadėjau, kol nebaigiau. Iki tol galvojau, kad daug žinau apie vokiečių okupacijos laikotarpį, bet perskaitęs įsitikinau, jog žinojau gana mažai.

G. Žemkalnis sakė, kad autorius surado ir į knygą įdėjo daug retos archyvinės medžiagos, atskleidžiančios ne tik 1941 m. birželio sukilimo rengimo ir įvykdymo aplinkybes, bet ir apie antrąją sovietinę okupaciją, pokario partizanų kovas. Iš knygos G. Žemkalnis pirmą kartą sužinojo apie par-

tizanų gretose kovojusių ir žuvusių poetą Mamertą Indriūną. Ryškiai parodyta, kad nepagrįsti kaltinimai Lietuvos nacių okupacijos metais pasmerktų žydų genocidą, todėl nepagrįsti kaltinimai Lietuvos Katalikų Bažnyčiai, esą ji apie tai tylėjusi. G. Žemkalnio nuomone, prof. A. Damušio knygoje atskleisti faktai rodo, kad Lietuvos Katalikų Bažnyčiai nėra ko atsiprašyti už pasyvumą nacių inspiruotam žydų genocidui.

G. Žemkalnis pažymėjo, kad knygoje įdėti svarbūs priedai — Kauno sukilime žuvusių 169 sukilėlių sąrašas, daug kraupios, žiaurios statistikos apie bolševikų vykdytą lietuvių tautos genocidą, apie rezistenciją antrosios sovietinės okupacijos laikotarpiu. Knygoje išspausdintos nuotraukos — daug nežinomų 1941 m. sukilimo dalyvių, Rusijoje, Gorkio kalėjime, sušaudytų aktyvistų štabo narių.

Apie knygą kalbėjo Old Dominion University studijuojanti Dovilė Budrytė, dabar rašanti disertaciją apie sovietines deportacijas okupuotose Baltijos valstybėse. Profesoriai jai patarė naudotis prof. A. Damušio knyga ir kitais šaltiniais.

— Profesorius Damušio knyga paskatino mane dar kartą apmąstyti skaudžius Lietuvos istorijos įvykius, — sakė D. Budrytė. Išvydau lietuvius, ne tik kenčiančius, vargstančius, negandų prispaustus, bet ir sugebancius pasipriešinti okupantams, neretai sugebancius išlaikyti savigarbą ir žmogiškąjį orumą.

D. Budrytės nuomone, šandien Lietuvos jaunimui, bre-

Lietuvoje, darosi sunku suprasti, ką reiškia gyventi okupuotoje šalyje. Ne vienam jaunuoliui retkarčiais netgi kažkaip nepatogu klausytis treninių bei kitų kankinių. Esą, tai neįdomu, ima atrodyti jau nebeaktualu, pasenę, nemodernu.

— Suprantamai, aiškiai, argumentuotai, pasiremdamas dokumentais iš Amerikos nacionalinio archyvo bei gestapo archyvo Liudwigsburge, prof. Damušis įrodo, jog nacių ir sovietų okupacijų pamišti tikrai nevalia, — tęsė D. Budrytė. — Knyga prabyla apie Birželio sukilimą, nacių ir sovietų kolonizacinius planus bei pastangas iškraipyti istorinius faktus, pateikti savas interpretacijas, kurios neretai už gryną pinigą priimamos užsienio istorikų bei politologų. Pasak D. Budrytės, šiomis temomis nepriklausomoje Lietuvoje bei už jos ribų karštai diskutuojama, tačiau objektyvių, išsamių istorinių monografijų šia tema tikrai nėra daug. Ši knyga — viena iš pirmųjų. Joje nėra neargumentuotų, reksmingų bei kategoriskų vertinimų, nevykusių apibendrinimų. Tai sekminga autoriaus patirties ir įdomios istorinės argumentacijos sintezė.

Jaunimą knyga sudomins ne tik kaip išsamus aukštųjų mokyklų istorijos vadovėlis ar geras šaltinis referatams bei rašiniams, sakė D. Budrytė. Net į tuos, kurie visai nesidomi istorija, prof. A. Damušio knyga patrauks gyvu, nepagražintu Lietuvos Aktyvistų Fronto veiklos aprašymu ar atminties atgaivinimu apie pasipriešinimo prievartai.

Ir G. Žemkalnis, ir iš Floridos atvykęs frontininkas-aktyvistas V. Majauskas (bei kiti kalbėjusieji pasidžiaugė, kad ši knyga išleista anglų kalba. Tai padės užsienio vi-

suomenei, politikams susipažinti su Lietuvos laisvės kovomis. Be to, Vakaruose gyvenantis išeivijos jaunimas, geriau skaitantis anglų kalba, tegul susipažįsta su skaudžia Lietuvos istorija, lietuvių pasipriešinimu okupantams. V. Majauskas sakė, kad visiems savo vaikams jis nupirktų po A. Damušio knygą. O G. Žemkalnis, elektroniniu paštu gavęs Indonezijoje gyvenančios dukraitės pagėdavimą atsiųsti anglų kalba išleistas literatūros apie Lietuvą ir jos istoriją, tuoj pasiuntė A. Damušio knygą. Turėdamą ją, dukraitė žada su Lietuva ir jos istorija supažindinti savo bendraamžius Indonezijoje.

Knygos sutiktuvėse ne iš vieno kalbėjusio išgirdau pasiūlymą išversti į lietuvių

FOTOMENININKO A. SUTKAUS SUKAKTIS

Fotomenininkų sąjungos ikūrėjas Antanas Sutkus birželio 27 d. šventė savo 60-metį. Šiai sukaktiui Vilniaus fotografijos galerijoje penktadienį atidaryta žymaus Lietuvos fotomenininko jubiliejine nuotraukų paroda.

Fotomenininkų sąjungos ikūrėjas Antanas Sutkus birželio 27 dieną šventė savo 60-metį. Šiai sukaktiui Vilniaus fotografijos galerijoje birželio 25-ąją atidaryta žymaus Lietuvos fotomenininko paroda.

Nuotr. Eltos

A. Sutkus gimė 1939 m. Kauno rajone. Vilniaus universitete studijavo rusų kalbą ir žurnalistiką. Dirbo *Literatūros ir meno savaitraštyje*, *Tarybinės moters* žurnale, buvo fotografijos meno draugijos organizacinio komiteto, vėliau — šios draugijos prezidento pirmininkas, 1988-1990 m. — Lietuvos fotomenininkų sąjungos valdybos pirmininkas. 1990 m. A. Sutkus apdovanotas valstybine premija.

Išleistas fotomenininko knygos-albumai: *Vilniaus šokiadieniai*, *Salis ta Lietuva vadinasi* (abu su Romualdu Rakausku), *Senoji Vilniaus fragmentai*, *Lazdynai*, *Teviškos laukų spalvos*, *Lietuva iš paukščio skrydžio*, *Neringa*, *Lietuva* ir kiti. 1969-1994 m. A. Sutkus surengė 12 personalinių parodų ne tik Lietuvoje, bet ir Slovakijoje, Jugoslavijoje, Bulgarijoje, Vokietijoje, Suomijoje, Švedijoje, JAV, pelne garbingu apdovanojimu. Jubiliejine fotomenininko parodoje, be kitų darbų, yra ir didžiausias jo kūrybos ciklas *Lietuvos žmonės*. Jame — pažįstami kaimiečiai, žymiausi šalies menininkai, išeivijos litas, išsigelbėję Lietuvos žydai.

Parodos autorius savo talentą apibrėžia kaip Dievo dovaną: „Neturiu išankstinio nusistatymo, kaip reikia fotografuoti, — tai intucija. Kartais ji gal nuveda ir klaidingai taktu. Aš niekada negaliu paaiškinti, kas lemia mano pasirinkimą, bet fotografijos nemoku sugalvoti“.

(Elta)

kalbą, kad su joje išdėstyta mažiau žinomų ir nepakankamai išnagrinėtų Lietuvos istorijos tarpiniu susipažintų ir Lietuvos jaunimas, juo labiau, kad sovietijos iškreipta istorija dar ir šiandien jį tebeklaidina. G. Žemkalnis net siūlė knygą įtraukti į vidurinių mokyklų istorijos kursą. Šiuos ir kitokius pasiūlymus parėmė aptarime dalyvavęs Tautinių mažumų departamento direktorius R. Motuza.

Pabaigoje į susirinkusiųjų klausimus atsakydamas knygos autorius prof. A. Damušis sakė, jog apie tą laikotarpį noretų parašyti atsiminimus. Kai kuriuos fragmentus jau rašas.

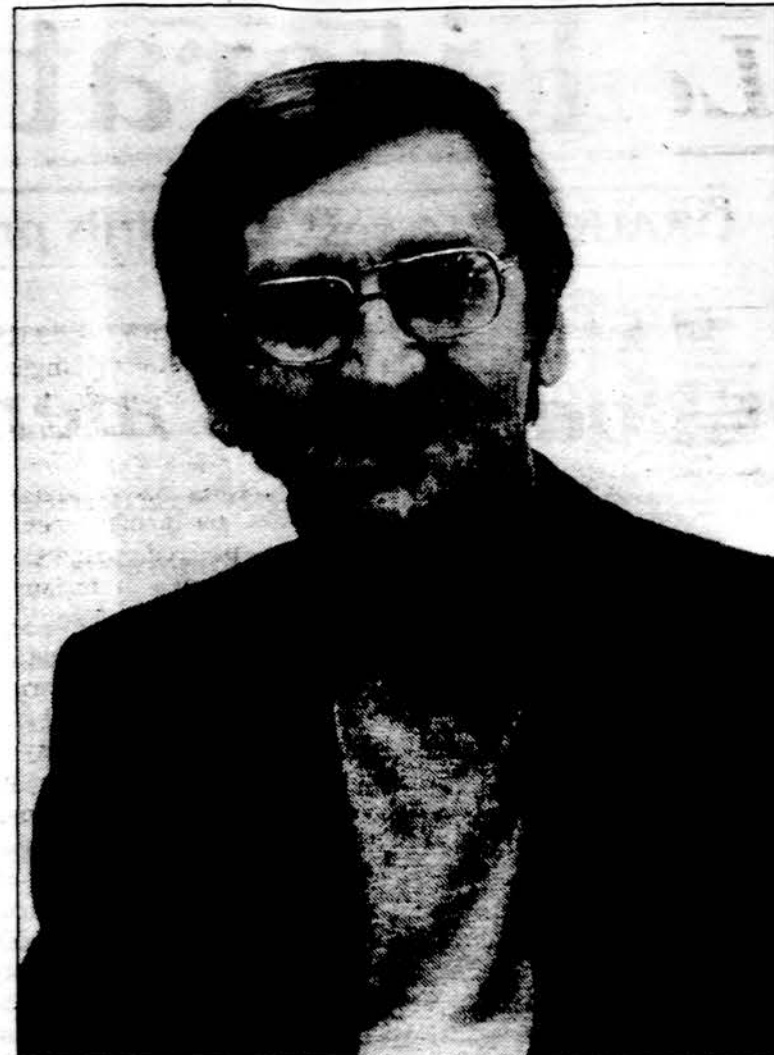
Ginkluotas Birželio sukilimas — tai natūralus ir teisingas lietuvių tautos išsilaisvinimo etapas. Jo metu sudaryta laikinoji Lietuvos vyriausybė suvaidino labai svarbų vaidmenį šiame Lietuvos išsilaisvinimo nuo okupantų etape. Birželio 23-ioji turi būti minima tarp svarbiausių Tautai ir Valstybei dienų.“

A. VAIČIULAIČIO PREMIJOS LAUREATAS

Trečiuoju rašytojo Antano Vaičiulaičio premijos laureatu tapo prozininkas Rimantas Šavelis. Premija už apsakymą *Tamarikso žydėjimas* laureatu įteikta birželio 25 d. Lietuvos menininkų rūmuose surengtame A. Vaičiulaičio atminimo vakare.

Išeivijos prozininko, literatūros tyrinėtojo, vertėjo A. Vaičiulaičio (1906-1992) premija yra įsteigusi jo našlė Joana Vaičiulaitienė. Novelių rinkinių *Vakarų sargo namelis*, *Vidudienis kaimo smuklėje*, *Kur bakūzė samanota*, *Vidurnaktis prie Šeimenos*, kitų kūrinių autorius vardu pavadinta premija skiriama kas dveji metai. Pirmąkart šis apdovanojimas paskirtas rašytojui Romualdui Granauskui už novelę *Su peteliške ant lūpų*. Antruoju A. Vaičiulaičio premijos laureatu 1997 metais tapo prozininkas Juozas Aputis, apdovanotas už novelę *Pro memoria*.

Vakaro Lietuvos menininkų rūmuose metu prisiminimai dalijosi A. Vaičiulaičio našlė J. Vaičiulaitienė, rašytojo kraštiečiai ir draugas poetas Kazys Bradanas. Kalbėjo prozininkai Vytautas Martinkus, Danielius Mušinskas, Juozas Aputis. Griežė Šv. Kristoforo orkestro styginių kvartetas. Vakara vedė literatūros kritikas Valentinas Sventickas. Pagal susiklosčiusią tradiciją, apdovanojimo iškilmėse pasakyta laureato kalbą išspausdins *Metų žurnalas*. (Elta)

Rašytojas, dramaturgas Algirdas Landsbergis.

Su nuoširdžiais linkėjimais!

Š.m. birželio 23 d. vienas žymiųjų lietuvių tautos prozininkų, dramaturgų, vertėjų, antologijų redaktorių — Algirdas Landsbergis — peržengė savo 75 metų amžiaus slenkstį. *Draugas*, ypač jo šeštadieninis priedas, didžiujasi ir džiaugiasi, turėdamas šį talentingą rašytoją savo dažnų bendradarbių eilėse.

Algirdo Landsbergio gyvenimo kelias prasidėjo 1924 m. birželio 23 d. Kybartuose, vingiavo per pokario lietuvių pabėgėlių stovyklas Wiesbadene, Kasselyje (Vokietijoje), pagaliau atvedė per Atlantą į JAV ir sustojo rytinėse valstijose — Brooklyne, New Yorke. Tačiau A. Landsbergis nebuvo tik gyvenimo šalikėse besikeičiančių vaizdų stebėtojas. Jo talentas kūrė savitą pasaulį ir praturtino lietuvių literatūrą vertingais dramų ir beletristikos veikalais, jau nekalbant apie dažnus straipsnius lietuvių ir anglų kalba, buvo redaktorių kolegijų narys, enciklopedijų bendradarbis, antologijų redaktorius (1962 m. redagavo lietuvių poezijos antologiją *The Green Oak*, 1964 m. lietuvių liaudies dainų antologiją *The Green Linden*).

Iš A. Landsbergio dramų bene geriausiai žinoma yra *Penki stulpai turgaus aikštėje*, premijuota 1957 m., išversta į

anglų kalbą (*Five Posts in the Market Place*), išspausdinta 1968 m., vaidinta amerikiečių teatruose ir televizijoje, daug kartų pastatyta ir lietuviams žiūrovams. Dramos tema — šurpus partizanų kovų fragmentas. Tai jokių būdu nebuvo vienintelė sėkminga A. Landsbergio drama — tarp kitų dar pažymėtina *Vėjas gluosniuose*, *gluosniai vėjyje* apie šv. Kazimierą (1973), *Vaikai gintaro rūmuose* (1985), *Paskutinis piknikas* (1978), taip pat parašė keletą kitų, tarp jų ir linksmesnio žanra.

Iš beletristikos kūrinių tiek savo modernistiniu stiliumi, tiek dramatiško veiksmo eiga, išsiskiria romanas *Kelionė* (1954), laimėjęs *Draugo* romano konkursą. Knyga tuo metu pripažinta tinkama kandidatei geriausių lietuviškų romanų sąrašą.

Tačiau ne šio trumpo straipsnelio tikslas kataloguoti Algirdo Landsbergio kūrybos apraškas, bet tik paveikinti jį deimantines amžiaus sukakties proga ir linkėti dar daug kūrybingų metų, reprezentuojant tai, ką užsienio lietuvių literatūra yra sukūrusi geriausio — tiek Lietuvos Rašytojų draugijoje, tiek PEN klubo, kurių narys A. Landsbergis yra.

Trečiuoju rašytojo Antano Vaičiulaičio premijos laureatu tapo prozininkas Rimantas Šavelis. Premija už apsakymą „Tamarikso žydėjimas“ laureatu įteikta birželio 25-ąją Lietuvos menininkų rūmuose surengtame A. Vaičiulaičio atminimo vakare. Iš kairės: prozininko, literatūros tyrinėtojo, vertėjo A. Vaičiulaičio (1906-1992) premija yra įsteigusi jo našlė Joana Vaičiulaitienė. Nuotr. Eltos

Istoriko vilniečio A. Liekio (kairėje) rankose — prof. A. Damušio knyga. Nuotr. Algimanto Žičiūno

Leidiniai

POETAS TEBEVAIKŠTO ŠVIESIAIS TAKAIS

Anatolijus Kairys. Šviesių dienų takais / Auksinio miesto auksas. Eilėraščiai. Kaunas, 1999 m.

Anatolijus Kairys „dėvi daug kepurų“ — jis ir poetas, ir beletristas, ir dramaturgas. Galbūt labiausiai užsienio lietuviams pažįstamas iš savo scenos veikalų, tiek dramų tiek lengvesnio žanro. Jo dramų siužetai lietuviški, sceniniai paveikslai gyvi, dialogai kiek ištęsti, bet lengvai suvokiami. Autorius apie šį savo kūrybos žanro pobūdį taip sako: Mūsų gi didžiausias gėris, grožis ir tiesa — lietuviybė“ (Draugas, 1974.05.25). Štai tik kelių jo dramų pavadinimai: *Palikimas, Karina, Vyskupo sodas, Diagonozė, Viščiukų ūkis, Curriculum vitae, Krikšto vanduo, Laisvės medis, Sidabrinė diena* ir daug kitų. Dauguma jų buvo vaidinta Čikagos, Los Angeles bei kitų užsienio lietuvių teatrų scenose. Kai kuriems veikalams (pvz. *Sidabrinė diena*) parašyta originali ar pritaikyta muzika. Pirmasis A. Kairio romanas *Ištikimoji žolė* išleistas 1971 m. Dviejų dalių romanas *Po Damoklo kardu* (pirmoji dalis

išleista 1978, antroji — 1981 m.) buvo išverstas į anglų kalbą. Kairys dar išleido tris prozos veikalus: *Pažadų duras* (1982), *Kelionė į Vilnių* (1983), *Dulkių atspindžiai* (1986). Bet pastaruosiu metu jau senokai pasirodė nauja šio labai produktingo autoriaus knyga, tad buvo malonu sutikti patį naujausią, išleistą šiais metais Kaune. Jos metrike pažymėta, kad „tai 99 ir 100-sis žinomo išsivijęs rašytojo Anatolijaus Kairio kūrybos veikalas, kuriuose autorius pateikia naujų eilėraščių ir naujų minčių“.

O minimi du veikalai dėl to, kad knyga susideda iš dviejų dalių — pirmojoje, pavadintoje *Šviesių dienų takais* (106 psl.), yra eilėraščiai, antrojoje — *Auksinio miesto auksas* — to paties vardo poema. Savo 84-ojo gimtadienio proga (1998.08.28) A. Kairys sukūrė „Paskutinį eilėraščių“, kuriuo ir užbaigia pirmąją knygos dalį. Eilėraštis skamba per nelyg minorine gaida, kai i kelionę „iš šokių ir dainų puotos“ autorius turi išeiti vienišas, nes svetiai: „Vienas kitas dar išbaigia taurę paskutinę! Ir išeina nepasakę sudievu...“

Antrosios knygos poemoje autorius ieško auksinio legendų miesto, sutikdamas įvairias kliūtis, neleidžiančias pasiekti tikslo. Nepaisant nuosirdžių pastangų, jo ieškojimas lieka bergėdžias, nes — kaip paprastai legendose — neįvykdė savo uždavinio, neatspėjo mįslės, todėl Auksinis miestas nepasiekiamas: *Štai ir bausmė — turiu regėti tai, / Ką paveldėjau iš senelių ir tėvų; / Regėt, regėt, regėt regeti, / Bet niekad niekada jų neturti.*

ANATOLIJUS KAIRYS

MANĖS NĖRA

Manęs nėra
Manęs nebuvu
Tik mano mintys
Šviesių dienų tarnaitės
Poezijos lopšy
Ritmingai supasi

Aš panašus į bangą
Be tikslo mušančią
Žalius krantus
Bevardės upės
Gelmėj širdies
Gelmių gelmėj

Arba į linksmą džiazą
Myluojantį iš dėjagamo
Visus kas pakeleį
Jis greit nurims
Ir baigsis jo kilnus
Užsiėmimas

Aš savo vardo nežinau
Savęs aš nejautiu
Aš gyvenu
Eilėraščių žieduos
Kaip amžinas
Pavasaris

ŠVENTOJI KELIONĖ

Dienų dienas keliojome,
Naktų naktis išsėjome
Prie jūros ar prie upės,
Plačios kaip mūsų akys,
Sraunios kaip trūkuliai širdies.

Keliai siauri, akmuo ir žvyras,
Ir klaidūs — nei pradžios, nei galo,
Stovėk, dainuok ar verk —
Toliau savęs nenukeliausi,
Toliau nebūsi, kur esi.

O smėlio daug, puraus ir lengvo,
Juo vėjas žaidžia pats su savimi,
Čia užpučia, čia nupučia akis,
Tuo pajavirina kelionę ilgą —
Ir tu tikėt jo žaidimu imi.

Visi mes einame viens kitą prilaikydami,
Pečius suglaude, rankomis sukibę,
Ir sausuma ir vandeniu,
Kalnais, pakalnėmis, aplink,
Iki sulaukiam paskutinio veiksmo.

NEVERKITE IR NELIŪDĖKITE

Neverkite ir nelūdėkite manęs —
Laimingas atėjau, laimingas išeinu.
Gyvenimas kaip nuotykis praėjo,
Kaip naujas žaismas tarp žaismų senų.

Neverkite ir nelūdėkite manęs —
Gražiausiai operai ateina pabaiga.
Aš būsiu ten, kur Princas ir Pelenė šoka,
Kur nesibaigia Meilės legenda.

Neverkite ir nelūdėkite manęs,
Būčiau sutikiteji ir nesutikiteji —
Prie mano Kryžiaus palmės meldžiasi,
Poemos ir eilėraščiai ištikimieji.

Neverkite ir nelūdėkite manęs —
Aš viską padariau, kas Dievo buvo skirta,
Ir savo darbu tiek mariu, tiek nemariu.
Ant savo kapo pasistėjau saują mirtų.

„LITERATŪROS LANKAI“ — LIETUVOS SKAITYTOJAMS

Skubu pranešti apie svarbų įvykį Lietuvos literatūriniam gyvenime: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas išleido 1952-1959 metais Buenos Aires ėjusio literatūrinio žurnalo *Literatūros Lankai* faksimilinį leidinį — komplektą. Į vieną, didelio formato dailininko Sauliaus Chlebinsko gražiai apipavidalintą knygą sudėti visi aštuoni egzilyje išleisti šio žurnalo numeriai. Toks pat, kaip buvo, puslapių formatus, iliustracijos, net parinktas toks pat paprastas popierius. Literatūros žmonių nuomone, šis unikalus *Literatūros Lankų* komplekto leidinys — tai viena svarbiausių pastarųjų metų knyga. Iki šiol Lietuvos skaitytojams, net literatūros tyrinėtojams, studentams šis leidinys nebuvo prieinamas, prieš kelis metus dargi prisieidavo skristi į Čikagą, norint pavartyti, patyrinėti visus *Literatūros Lankų* numerius.

Dabar išleistas 500 egz. tiražu, šis unikalus leidinys bus prieinamas ne tik tyrinėtojams. Palyginti nedidelį tiražą sąlygojo ir spausdinimo sunkumai. Pasak Literatūros ir tautosakos instituto skyriaus vedėjos Jūratės Sprindytės, spaustuvėje kiekvieną egzempliorių reikėjo įrišti rankomis. Bet užtat padarytas didelis ir svarbus darbas.

Vartai šią knygą, ir, rodos, padvelkia tie tolimi metai, kai Kazys Bradūnas, Juozas Kėkštas, Henrikas Nagys, Alfonsas Nyka-Nilionas — lietuvišiai intelektualai, okupuotos Lietuvos tremtiniai — lietuvių rašytojų karta, padarėsi teisingos įtakos mūsų literatūrai. Tuo labiau, kad lankininkai tęsė, plėtojo žemininkų idėjas, egzode pakylėjo lietuvių literatūrą į vakarietiško

modernizmo lygmenį. Šio leidinio puoseletojas ir rengėjas, literatūros tyrinėtojas Ramūnis Karmalavičius (beje, gimęs tais metais, kai išėjo pirmasis *Literatūros Lankų* numeris) šios knygos įvade rašo, kad šis žurnalas iš tiesų nuosekliausiai įtvirtino naujosios lietuvių poezijos antologijos žemė kūrybinę programą, dvasinius 20 amžiaus vidurio egzodo ieškojimus lietuvių literatūroje sulydė su modernia Vakarų žmogaus pasaulėjauta, ontologiniu pokarinės sąmonės liudėsiu ir progresuojančios lietuviškosios metafizikos simptomais, jau užsimezgiausiais prieškarinėje J. Aisčio ir V. Mačernio kartos lyrikoje.

Įvade R. Karmalavičius pabrėžia didelį K. Bradūno vaidmenį, kuriant ir leidžiant *Literatūros Lankus*. Tai rodo ir toks įrašas kiekvieno numerio paskutinio puslapio gale: „Visais laikraščio reikalais rašyti: Kazys Bradūnas, 1127, Bayard St., Baltimore“ ir t.t. Taigi medžiaga žurnalams plaukdavo į K. Bradūno butą, ant jo pečių gulė didžiausia redagavimo, leidybinės veiklos našta.

Naujai išleisti, atgimusių *Literatūros Lankų* proga pakalbinau Kazį Bradūną, paklausiau jo nuomonės. Jis pasidžiaugė naujuoju leidiniu, tuo labiau, kad atvaziavęs į Lietuvą patyrė, kokiomis sunkiomis sąlygomis leido šį žurnalą.

Atverskime pirmąjį, 1952 m. išleistą *Literatūros Lankų* numerį. Pirmame puslapyje — A. Skėmos ugningas esė *Giesmė*, redakcijos žodis apie žurnalą tikslus. Toliau — po puslapį K. Bradūno, J. Kėkšto, J. Meko, V. Šlaito, to paties J. Kėkšto verstų tuometinio lenkų disidentų Czeslaw Milosz

eilėraščių, naujosios švedų lyrikos. Įdėtas J. Kaupo kritikos straipsnis „Apie vidutiniškumą mūsų literatūroje“, J. Girniaus didesnio veikalų ištrauka „Laimės ir kaltės problema Jean Anouilh dramose“, J. Staniškio (V. Janavičiaus) romano fragmentas „Vaikystė“, kitų autorių rašiniai.

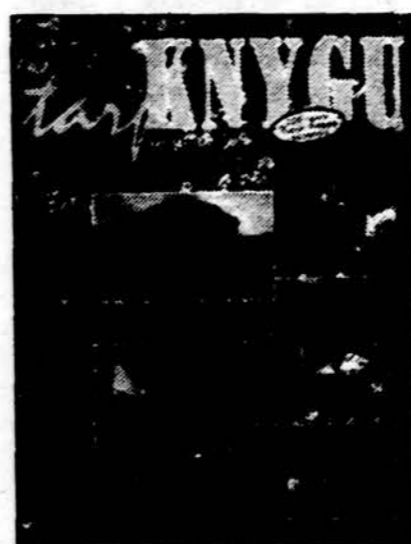
O kiek mielų, įdomių vardų kituose numeruose! H. Radauskas, A. Mackus, H. Nagys, M. Katiliškis, A. Landsbergis, A. J. Greimas, K. Barėnas, J. Kralikauškas, A. Jasmantas... Prozoje ir kritikoje pradedą reikštis K. Ostrauskas, K. Keblys, J. Janavičius, B. Pukelevičiūtė, P. Jurkauskas, Liūnės Sutemos debiutų vertinimai, kritikų straipsniai apie jų pirmąsias knygas...

Manau, kad šių ir kitų autorių straipsniai, poezija, rašiniai šiandien dvigubai įdomesni nei tik man. Juk tai liudijimas, kaip tuomet formavosi, brenė naujos modernių kūrėjų eilės — tai buvo rimtas, nė vienam autoriui nuolaidų nedaręs, žurnalas.

K. Bradūnas dėkingas šio leidinio rengėjams ir leidėjams.

Algimantas A. Naujokaitis

ŽURNALAS „TARP KNYGŲ“

Ypač pažymėtinas Čikagoje esančio Lituanistikos tyrimų ir studijų centro vaidmuo kaupiant ir siunčiant per Nacionalinę biblioteką į Lietuvą svetur išleistas bei išgelbėtas nuo sunaikinimo lietuviškas tarpukario laikotarpio knygas. Pirmasis 20 tomų jūrų konteineris su knygomis ir periodika pasiekė Nacionalinę biblioteką jau 1990-ųjų spalio mėnesį.

Gegužės mėnesio „Tarp knygų“ žurnalo kronikos skyriuje rašoma, kad kovo 11 d. sukako 50 metų, kai buvo pasirašytas spaudai pirmasis biuletinio „Bibliotekų darbas“ numeris (iš šio biuletinio ilgainiui išaugo žurnalas „Tarp knygų“).

Šiame numeryje yra informacija, jog Širvintų rajono valstybinėje bibliotekoje veikė paroda „Ignui Šeiniui — 110“. Šis garsus lietuvių rašytojas, publicistas, diplomatas, visuomenės veikėjas yra kilęs iš Širvintų krašto, Šeiniūnų kaimo. Bagaslaviškio vidurinei mokyklai suteiktas Igno Šeiniūno vardas.

Sukaktųjų skyriuje minimi užsienyje gyvenantieji kultūrininkai Alfonsas Nyka-Nilionas ir Vincas Maciūnas. Pirmasis iš jų liepos 15 d. mirė savo 80-ajį gimtadienį, o liepos 18 d. sueina 90 metų, kai gimė literatūrologas, bibliotekininkas Vincas Maciūnas.

Čia yra sužymėta šių asmenų kūrybos leidiniai, darbai, straipsniai bei kitų autorių rašiniai apie juos. „Tarp knygų“ žurnalo vyr. redaktorė — Jūratė Bickauskienė, jos pavaduotoja Elena Stasiukaitienė, kalbos redak-

torė — Virginija Aputienė. Žurnalo apimtis — 48 puslapiai, spausdinamas 1,960 egz. tiražu. 1 egz. kainą — 6 Lt. Žurnalo adresas: Didžioji g. 10, 2001, Vilnius, Lietuva.

E. Sulaitis

PRANO SKARDŽIAUS RAŠTŲ V TOMAS

Pranešama, kad jau išleistas penktasis kalbininko Prano Skardžiaus rinktinis raštų tomas. Jį sudaro trys skyriai: Akcentologija; Bendrinės kalbos kultūra ir Publicistika. Be stambiųjų darbų — *Daukšos Akcentologija* (Kaunas, 1935), *Bendrinės lietuvių kalbos kirtavimas* (Kaunas, 1936) ir *Lietuvių kalbos kirtavimas* (Čikaga, 1968), šioje knygoje spausdinama daug smulkesnių veikalų.

Tai Prano Skardžiaus raštų paskutinis tomas. Pirmasis išleistas 1996 metais, bet numatoma išleisti dar vieną tomą, akiriamą II-V t. išsamioms tematinėms ir žodžių rodyklėms, tuo užbaigiant Pr. Skardžiaus raštų leidimo darbus. Šio tomo praturtė Vilniaus universiteto Baltų filologijos katedros vedėjas prof. Albertas Rosinas pastebi, „kad apskritai į Skardžiaus Rinktinis raštus pateko visas reikšmingiausias kalbininko kūrybinis palikimas“.

Pranas Skardžius: Rinktiniai raštai 5. Akcentologija, Bendrinės kalbos kultūra, Publicistika. Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas. Sudarė ir spaudai parengė prof. habil. dr. Albertas Rosinas. Vilnius, 1999 m., knyga 1,036 psl.

70^{ci} LIETUVA PASAULINEI PAŠTO SAJUNGAI 125 1874 - 1999 UNION POSTALE UNIVERSELLE

Liepos 3 d. „Lietuvos paštas“ į spąvartą išleido naują pašto ženklėlį, skirtą pasaulinės pašto sąjungos įkurtimo 125 metų jubilėui paminėti. Ženklėlyje sukūrė dail. Antanas Janušauskas, išpausdinio „Spindulio“ spaustuvė. Nuotr. Eltos

LIETUVOS NUMIZMATIKOS ISTORIJA

Dienos šviesą išvėdo naujas albumas „Mazieji Lietuvos istorijos paminklai“, skirtas lietuviškų pinigų, medalių, Lietuvos Respublikos valstybinių žymenų istorijai. Jo leidybą parėmė Lietuvos Respublikos Prezidentūra.

Pasak albumo sudarytojų, Nacionalinio Mikalajaus Konstantino Čiurlionio dailės muziejaus numizmatikos skyriaus darbuotojų, šiame skyriuje sukauptas gausus kultūros istorijos paveldas. Tai beveik 200,000 eksponatų, kuriuos nuo pat muziejaus įsikurimo kaupė, saugojo ir analizavo kelios muziejinių

kartos. Numizmatikos skyriuje saugomas gausiausias pasaulyje Lietuvos Didžiosios Kunigakštystės monetų rinkinys, žymiausi XIV amžiaus lietuviškų pinigų lobiai, XVI-XIX amžiaus medaliai, valstybiniai garbės ženklai, patekę į muziejų 1940-aisiais, likvidavus Prezidentūrą.

Leidinio autoriai tikisi, kad pusantro tūkstančio egzempliorių tiražu išleistas albumas atkreips specialistų ir plačiosios visuomenės dėmesį, o pažintis su šia knyga ne tik praplės akiratį Lietuvos numizmatikos, heraldikos, faleristikos srityse, bet ir pakvies pamąstyti apie asmens ir valstybės santykį, apie kiekvieno mūsų paliktą pėdsaką tautos istorijoje. (Elta)

